

Műhely

Értjük Tamást? Gondolatok egy gyermek agresszív viselkedéséről

Tamás

Tamás 9 éves, 3. osztályos kisfiú. Édesanyja nem érti fia viselkedését, és szeretné megtudni a kiváltó okokat.

A gyermek különböző értékes tárgyakat – autókat, walkmant, édesapja katonai makettjének darabjait – visz el otthonról – valószínűleg az iskolába –, és Tamás szerint ezek a tárgyak az iskolai padjából is eltűnnek.

Az édesanya néha talál a gyereknél idegen radírt, tollat; megesett az is, hogy a család barátjának kisfiától vitt haza játékokat.

Időnként indulatba jön Tamás, ilyenkor tárgyakat dobál, és egy alkalommal a borszéket is felhasogatta egy csavarhúzóval. Két kisebb öccseivel kapcsolata kiszámíthatatlan, hol kedves és szívesen játszik velük, hol durva és megveri, fellöki őket. Aggódva mondja az édesanya, hogy fia több alkalommal néhány órával később ment haza az iskolából, „elcsavargott”.

Ezután elővesz egy rajzot, ilyen fia az elmúlt hónapban már többször rajzolt: ez egy piros-fekete színekkel rajzolt „labirintus”, amelyben veszélyes próbákat kell kiállni. Az anyát megrémítették a markáns színek és a rajz összképe, ezért megtiltotta fiának az ilyen és ehhez hasonló rajzok készítését.

Néhány fontos adat, esemény Tamás életében:

Nem várt terhességből született. Az anya a terhesség első hónapjaiban gyakran hányt, ezért kórházba került és infúziót kapott.

Tamás 3000 gr súllyal született, és a köldökzsinór a nyakára csavarodott. Ez az anya elmondása szerint nem okozott légzési nehézséget.

Három hónapig tudta szoptatni, de csecsemője sírós, nyugtalan volt.

Egyéves korában megpróbálkoztak a bölcsődével, de a gyermek sírósága és nyugtalanúsága miatt nem erőltették, az anya visszament GYES-re.

Kétéves korában Tamás kisebb balesetet szenvedett: elesett, üveggel elvágta a jobb kezét. Altatásos műtét során összevarrták a sebet, de nem tartották bent a kórházban.

Az óvodai évek a fejlődés és a nevelés szempontjából problémamentesek voltak. 6 évesen került iskolába.

Az édesanya

Az anya igényelte a vele való többszöri beszélgetést. Tamás édesanyja így jelenítette meg a család életét:

A terhesség alatt férje sorkatonai szolgálatát töltötte. Bár saját szülei tiltották ettől a kapcsolattól, a terhesség miatt nem elleneztek a házasságot. Sőt, felajánlották, hogy a fiatal pár lakhat a szülőknél.

Az anya úgy érezte, hogy a nagyszülők „maguknak akarták a csecsemőt”. Ő megszoptatta kisfiát, de a továbbiakban a nagymama igyekezett ellátni unokáját. Az anya úgy emlékszik vissza, hogy életükben ez egy nyugodt, kényelmes időszak volt.

Miután férje leszerelt, mehettek barátaikhoz, moziba, táncolni stb.

A változás akkor történt, amikor önálló lakásba költöztek.

Tamás ekkor egyéves volt. A nagymama (a nagypapa közben elhunyt) a későbbiekben sem fogadta el vejét.

A nagyszülők nem tartották soha megfelelő férjnek, apának; az okát az anya nem tudja. Ez azonban őt feszítette, ambivalens érzésekkel küzdött, őrlődött szülei és a saját családja között.

Ő szereti a férjét is, anyját is. Azt hangsúlyozta: nem ért egyet férje durván megnyilvánuló „nevelési módszereivel”, de ő is úgy gondolja, ha a gyerek rosszat csinál, akkor „meg lehet verni, de nem erősen”.

Most kapcsolata a férjével feszült, mert az apa nagyon dühös fia viselkedése miatt. Két hónappal azelőtt hangzott el legelőször – amikor a gyerek apja makettjeiből elvitt otthonról, sőt, otthon is találtak több összerágott katonafigurát –: menjen intézetbe!

Látja, hogy az apa és gyerek között megromlott a viszony. Kerülik egymást. Az apa nem akar foglalkozni a fiával. Az édesanya nehezen tud erről beszélgetni házastársával, mert ő elzárkózik a téma elől. „Most egyszerűen haragszik a gyerekre”.

A borszék felhasogatása óta a helyzet még nehezebb. Az anya fél, hogy Tamás nemcsak a tárgyakat teszi tönkre, hanem a testvéreit is bántalmazza. Mindezzel ellentétes az a közlése, hogy Tamás szívesen foglalkozik testvéreivel, megfürdeti őket, játszik velük. Neki is sokat segít, pl. a főzésnél, megteríti ebéd előtt az asztalt stb.

A tárgyak eltűnése óta minden reggel átnézi a gyerek táskáját, elkíséri az iskolába, és érte is megy.

Az apa

Ő határozottan kijelentette: fia viselkedéséből hiányzik „az előrelátás, a kontroll”.

Megemlíti egy óvodáskori helyzetet. Tamásnak voltak játékpuskái, de amikor óvodába került, akkor összeszedték ezeket, és levitték a nagymama pincéjébe. Neki nem tetszett a lövöldözős játék, de ha a nagymamánál volt a gyerek, akkor játszhatott ezekkel.

Véleménye szerint az anyósa beleszól az életükbe, a vásárlásokba, a gyerekek nevelésébe. A felesége könnyen befolyásolható, és emiatt nem tudják „együtt nevelni fiúkat”. Az apa úgy érzi, „az anyós ki akarja rekeszteni a gyerek mellől”. Ha ő megveri a fiát, akkor a gyerek panaszkodni megy a mamához, aki megjegyzéseket tesz órá.

A testi fenytésről annyit mond, hogy őt is megverte olykor az apja, „mégsem lett semmi bajom tőle, sőt, jó is volt talán, hogy néha megverték.”

Majd elgondolkodik, és halkán mondja: „Nem tudom, hogy szeret-e Tamás, a két kisebb fiú biztos jobban kötődik hozzám.” Tamás rombolásának okáról ő nem tud mit mondani – legszívesebben úgy elverné, hogy ne legyen „többet kedve rombolni!”

A szülőkkel való beszélgetések után kérdések fogalmazódtak meg bennem:

- Vajon mennyire játszott szerepet a korai anya-csecsemő kapcsolat alakulásában az anya terhesség eleji gyakori rosszullete, a kórházba kerülése, az infúziós kezelés? Okozhatott-e minimális sérülést a nyakra tekeredett köldökzsinór?

- Mit jelentett az anyaság elfogadásában, hogy a gyermek nem várt terhességből született? Hogyan hatott a fiatalok érzelmi kapcsolatára a szülők ellenállása a párkapcsolat miatt?
- Az anyai nagymama domináns viselkedése mennyiben akadályozta a szülőség felvállalását a fiatalokban?
- A nyugtalan, sírós csecsemőgondozás feladatai okoztak-e feszültséget a fiatal szülők más igényeinek kielégítésében?
- Vajon hagyott-e nyomot a gyermek kétéves kori balesete és műtete?
- Vajon csorbítja-e az apa szülői tekintélyét az anyai nagymama?
- Miért érzik a szülők szükségesnek a verést, és miért vélik hatékonynak ezt Tamás nevelésében?

Bagdy Emőke a korai anya-gyermek kapcsolat fontosságáról így ír: „A csecsemő elemi szükséglete az, hogy anyját mindig jelenlévőnek, meglévőnek érezhesse. Ez a duál-uniós (két ember egységén alapuló) igény hozza létre az emberben a keresés törekvését. Ez a forrása a későbbi gyengédségben is kifejezésre jutó szeretet-kapcsolatnak.”

Az anya-szerepre még éretlen, fiatal, vagy személyiségfejlődésükben megakadt nőkben kialakulhat, hogy gyermekükben a nehézségek okozóját, feladataik és gondjaik eleven bizonyítékát látják. Tamás sírós, nyugós, a sírós csecsemő, pedig tovább szaporítja az anya „terheit”.

Az apa szerepe a család életében Bagdy szerint: „Az apának demonstratív, normatív és irányító funkciója van. Hordozza és viselkedésével, attitűdjeivel közvetíti a normákat, gyermekét ezek megtartására készíti és így tereli értékorientációs fejlődését. A hatékony apakép tehát a fejlődés optimális normabeépítő folyamatait eredményezi és ezek a későbbi, pl. serdülőkorai behatásoknak vagy csábításoknak is ellenállnak.”

Tamás apja arról panaszkodott, hogy őt az anyósa nem fogadja el megfelelő apának, felesége „befolyásolható” az anyja által, ezért nincsenek közös nevezőn fiúk nevelésében. Fizikai erőszak alkalmazásaival, ill. az intézettel való fenyegetéssel Tamásban félelmet akart kelteni.

„A szeretet elvesztésétől való félelem, mint nevelési eljárás, rendkívül veszélyes fegyver! A szeretetmegvonással való nyers és következtelen zsarolás, ami általában azzal jár együtt, hogy a nevelő nemcsak az elkövetett cselekménnyel, hanem a gyermek egész személyiségével elégedetlen, szomorú következményt vonhat maga után” – írja Ranschburg Jenő Szeretet, erkölcs, autonómia című könyvében.

Találkozásaink

Tamást édesanyja elkísérte az első foglalkozásra, és meg is várta. Tamásról szerzett első benyomásaim: korához képest magas növésű, fizikálisan fejlett fiú, testalkata erőteljes, ún. mackós járású. Bemutatkozáskor határozottan nyújtotta a kezét, kézfogása – tenyere nedves volt.

Kérdéseimre halk, rövid válaszokat adott. Nem tudta, hogy miért kellett eljönnie a Nevelési Tanácsadóba, de a szobában érdeklődve körülnézett. Ezt a helyzetet használtam fel a terápiás szerződés megkötéséhez. Elmondtam, hogy édesanyja azért keresett fel bennünket, mert szeretnie megérteni az ő viselkedését. „Gondolom, szeretnél te is jó viszonyba kerülni testvéreiddel, és apuval többször beszélgetni. Ehhez arra van szükség, hogy én megismerjelek, beszéljünk a számodra fontos dolgokról, arról, hogy hogyan gondolkodsz, mit érzel. Itt

mindent lehet csinálni – kiabálni, sírni, rosszkedvűnek, haragosnak lenni, amit máshol nem tehetsz meg. Itt minden titok marad, csak a te beleegyezéseddel beszélem meg anyuval, vagy apuval az elhangzottakat.” Mikor ide értünk, tekintetében kétkedést véltem felfedezni vagy valamiféle kíváncsiságot. Szavakban azonban nem jelezte ezt.

Viselkedése gátolt volt, nézegette ugyan a játékokat a polcon, de semmihez nem nyúlt. Ekkor javasoltam, a „Ki nevet a végén?” c. játékot. Tamás „nekem mindegy” kijelentéssel kezdett velem társasjátékozni.

Játék közben homloka, arca apró verejtékcseppekkel gyöngyöződött. Tapasztható volt, hogy mindenképpen győzni akar, ennek érdekében többször „csalt”. Hagytam, hogy győzzön. Boldog volt, háromszor győzött, győzelmei után felkiáltott, hogy „most ügyes voltam!”

Megdicsértem és azt mondtam: „Jó dolog kivívni a felnőtt elismerését.”

Ekkor beszélt az apukájáról, aki szigorú ember, s ha valamit ő rosszul csinál, akkor megveri. Ilyenkor haragszik az apura, és szeretné, ha az apuval rossz dolog történne. A foglalkozás végén vele beszéltem meg, mikor jön legközelebb. Ezt a várakozó anya is elfogadta. „Tamás már ismeri a helyet, így egyedül is el tud jönni” – mondta.

Tamás a második foglalkozásra már egyedül jött, 10 perccel előbb érkezett. Megkérdezte, hogy pontos volt-e. Már magabiztosabban nézelődött a szobában, megfogta a játékokat, levette, majd visszatette, ezeket. A gyurmán akadt meg a tekintete. „Gyurmázhatok?” – kérdezte.

Közösen kezdtük a kemény gyurmát nyomogatni, ütögetni, majd a kezünk melegével felpuhítani. A formaalakításnál Tamás kezdeményezett: fedeles bögrét, gombákat, kuckót, kiskutyát, legvégül egy embert gyurmáztunk közösen. Tamás a végén egy babakonyhai kést tett a gyurmaember kezébe. Miután elkészültünk, levett a polcra egy fakockát, és szétverte vele a gyurmafigurákat, majd mindet összegyúrta egy gömbbé. Így tette vissza a polcra. „Most azt csináltad – mondtam –, hogy alkottál valamit, majd megsemmisítetted.”

Elmondta, hogy az anyu már nem kíséri az iskolába, nem is megy elé. Ő igyekszik haza, hogy a megbeszélte időben otthon legyen. Az anya azonban még bizonytalan, megkérdezte, hogy pontos volt-e a kislánya. A megnyugtató válasz után javasoltam a reggeli „táskavizit” elhagyását.

A harmadik találkozásunk alkalmával megkértem, hogy rajzoljon egy családot. Fekete ceruzával három embert rajzolt: apját, önmagát és anyját. Apja nagyra sikerült, önmagát az apja és anyja közé helyezte, de a két testvér hiányzott a rajzról.

Az elvárásolt család lerajzolása után az apa sportautóvá változott, az anya felállított, piros és hegyes végű ceruzává alakult, a gyerek pedig háztetőként jelent meg.

A gyerek rajzhoz kapcsolt története: „A háztető tudja bántani a ceruzát is (ráesik egy darab és összetörik), az autót is (betörheti a tetejét, ablakát, összekarcolhatja).” Itt a tető (gyerek) bánthatja az autót is és a ceruzát is, tehát mindkét szülőjét. A rajzolás befejeztével azt mondja – „ha hárman lennénk, anyuék nem tudnák, mikor vagyok rossz.” – Úgy érzed, „rosszaságaid” azért feltűnőek, mert a testvéreid másképp viselkednek? – kérdeztem. „Azért jó, hogy van a két kicsi, mert lehet velük hülyéskedni.” – volt a válasza.

A negyedik foglalkozásra Tamás ismét egyedül és pontosan érkezett.

A CAT projektív személyiségteszt segítségével mesét mond. A mesékben az állatfigurák a szüleiktől függenek, egyedül vannak, nincsenek biztonságban, nem tudják, hogy szeretik-e őket. A kis főhősöket sikertelenségek érik, fájdalmat szenvednek el, büntetést, verést kapnak.

Fontos Tamás három kívánsága is: 1. „Szeressenek” – megkérdezem, hogy ki – „Apukám.” 2. „Törődjenek velem.” – Ki? – „Apukám.” 3. „Sportoljak.”

Az apu beszédéből nem tudod megérezni, hogy fontos vagy neki? – kérdezem. Erre csak egy bólintás a válasz.

A családban azonban már észlelhető a változás. Az anya jelezte, hogy hétvégére terveznek egy közös családi kirándulást a gyerekekkel. Már régen voltak együtt, és ezt az apa kezdeményezte.

Az ötödik foglalkozásra nem jött a kisfiú, mert osztálykirándulásra mentek. A következő alkalommal két élményét is örömmel újságolta. Az egyik az osztálykirándulás, de erről csak röviden beszélt. A családi közös kirándulást viszont pontosan, részletesen elmondta: azt, hogy ki kivel játszott, és ő az apuval focizott kettesben, és beszélgettek is. Apu már otthon is beszélget vele, kiülnek ketten a konyhába, sőt; apu mondta, ha valamit nem ért a leckéjében, szívesen segít. Apja már „vidámabb, aranyosabb”. Jelzem neki: „Másképp történnek a dolgaid az apuval.”

A legközelebbi alkalommal malomjátékot akart játszani. Az első játszmban a „segítségemmel” nyert. A másodikban figyelmeztetett, vesztesre állok. Szólt, hogy nézzem meg jobban a bábukat, hátha tudok másképp is lépni. Játék végén rajzolni akart. Fekete ceruzával egy bonyolult labirintust varázsolt elém, aminek az elején egy emberke indul befelé.

A labirintusba vágó, szűrő, összenyomó „szerkentyűk” kerültek, kígyók és pókok. Tamás megfogalmazta mindegyik „állomás” vagy „próbatétel” feladatait. A rajzon nem szerepelt, de a gyerek szóban közölte: „Az emberke átmege a próbákon, sikerül neki.”

Ez volt az utolsó találkozásunk. Tamás elmondta, hogy szeretett ide járni, mert jókat játszottunk mi ketten.

A gyermek édesanyja örült, mert megkönnyebbült attól a nyomasztó érzéstől, hogy a fia és a férje kapcsolata talán visszafordíthatatlanul megromlott. Az apa is „nyitott” fia felé, kezdeményezte a közeledést. Próbált odafigyelő, törődő apa lenni. Az anya kérte annak lehetőségét, hogy ha szeptemberben újból gondjuk adódik a gyermeknevelésben, akkor visszatérhessenek.

Kökényesi Márta